

LA PRIMERA EDICIÓ DE LA *HISTOIRE NATURELLE* DE BUFFON A BARCELONA

AGUSTÍ CAMÓS CABECERAN

CENTRE D'ESTUDIS D'HISTÒRIA DE LES CIÈNCIES, UNIVERSITAT
AUTÒNOMA DE BARCELONA.

Paraules clau: *divulgació científica, història natural, Buffon, Lamarck, Barcelona, Catalunya, Espanya, segle XIX*

The first edition of the Buffon's Natural History in Barcelona

Summary: *The Buffon work's were published in Barcelona for the first time between 1832-1836 and it contained 59 volumes and 310 prints. The editor and translator was Antoni Bergnes de las Casas, professor of Greek at the Universitat de Barcelona, liberal and Quaker. Bergnes made an important contribution as a divulgator of science in Catalonia and he had a relevant influence in Spain and other Spanish countries during the XIX century.*

The present edition contains several new contributions after the Buffon death's, including the Lamarck's theory of evolution. Bergnes also published some of this works in the La Abeja, a periodical publication edited by himself. Interestingly, Bergnes also published the translation of the Lamarck's Histoire naturelle des végétaux in La Abeja.

Key words: *scientific diffusion, natural history, Buffon, Lamarck, Barcelona, Catalonia, Spain, XIX century*

1. Introducció

L'any 1832 sortia al carrer a Barcelona el primer lliurament dels cent deu que constituïrien les *Obras completas de Buffon*, que seria la primera edició de les obres d'aquest gran naturalista feta Catalunya. Al llarg

dels anys següents anirien apareixent els altres lliuraments, fins l'any 1836, en què es completaria l'obra. Uns anys més tard, el 1841, se'n començaria a publicar una segona edició.

El títol complet de l'obra era *Obras completas de Buffon aumentadas con artículos suplementarios sobre diversos animales no conocidos de Buffon por Cuvier. Traducidas al castellano por P. A. B. C. L. y dedicadas A. S. M. la Reina Ntra. Sra. (Q. D. G.)*. Les sigles del traductor corresponen a Antoni Bergnes de las Casas.

La dedicació de l'obra a la reina s'explica perquè s'estava acabant la dècada ominosa i s'obria una porta a l'esperança dels liberals amb el paper que podria tenir la reina Maria Cristina com a regent, mentre la futura Isabel II fos encara una criatura. La dedicatòria a la reina d'una obra fins a cert punt polèmica, que incloïa alguns elements difícils d'acceptar per les posicions catòliques més tradicionalistes, posa de manifest el suport dels liberals a la regència de Maria Cristina i el refús del candidat carlí. L'enfrontament entre aquests dos candidats pel tron d'Espanya a la mort de Ferran VII acabaria desencadenant la Primera Guerra Carlina.

Tal com figura a la primera pàgina de cada volum, l'obra es va imprimir a la impremta d'A. Bergnes, amb l'excepció dels volums 54 i 55, que van ser impresos a la impremta de M. Ryvadeneira y Compañía.

Així doncs, segons figura a l'inici de l'obra, el principal impulsor de l'edició havia de ser Antoni Bergnes de las Casas (1801-1879), ja que era l'amo de la impremta i el traductor. Qui era Bergnes? Quins objectius tenia? Com era l'obra publicada? Com es va fer la traducció? Quins van ser els seus col·laboradors? Per què ho va fer? Quines en van ser les conseqüències?

2. Antoni Bergnes de las Casas

Es tracta d'un personatge important a la Barcelona del segle XIX, i cada cop més reconegut. Podem comprovar-ho en els elogis que recentment li dedicava el professor Jordi Llovet a l'article aparegut al diari *El País* el 24 d'abril del 2007, «La Llum que ens ve del Nord...», on es refereix a aquest personatge com «la fonamental figura d'Antoni Bergnes de las Casas» i, més endavant, «l'insigne Bergnes». Hi feia fins i tot un reconeixement a la seva tasca divulgadora de la ciència, massa sovint no prou valorada, quan en referir-se a la revista *La Abeja*, que dirigí, escriu: «tot i posar sempre un enorme èmfasi en les qüestions relacionades amb les ciències naturals».

Antoni Bergnes de las Casas va néixer a Barcelona l'any 1801 en el si d'una família de les capes mitjanes urbanes barcelonines.¹ De família benestant, el seu pare, Pablo Bergnes Roca, era forner i la seva mare, Rosa de las Casas, pertanyia a una família que formava part del nucli afrancesat de Barcelona i tenia una part de la família resident a França.

1. L'obra biogràfica més important sobre Bergnes és la de Santiago Olives (1947), *Bergnes de las Casas helenista y editor*, Barcelona, CSIC.

Va tenir una bona formació en llengües i filosofia des de la seva infància, que li va permetre dominar molts idiomes a més del castellà i el català, com el francès, l'anglès, l'alemany, l'italià, el llatí, el grec modern i el grec clàssic. Aquest ampli domini de llengües li va permetre accedir a moltes publicacions que es produïen a països com França, Alemanya o Anglaterra, i estar al corrent de les noves idees que es generaven a Europa, especialment en els vessants literari i científic. No obstant això, no va gaudir de cap formació rigorosa en l'àmbit de les ciències naturals i experimentals en la seva infància i joventut, mancança que va lamentar al llarg de la seva vida (Rave, 1880: 662).

Des del punt de vista ideològic era un liberal prou radical a la seva joventut, i l'any 1820 participà en l'assalt del tribunal del Sant Ofici i formà part de la Milícia Nacional Voluntària durant el Trienni Liberal. El 1835, en ple període revolucionari, fou nomenat regidor de l'Ajuntament de Barcelona i entre els anys 1837 i 1840 tornà a formar part de la Milícia Nacional de la Província. Amb els anys, el seu liberalisme es va anar moderant.

Un important viatge per Europa en els anys 1824 i 1825 marcà la seva vida. En aquest viatge estigué a Londres, i potser a París i Alemanya. A Londres va estar en contacte amb exiliats liberals com Josep Melcior Prat (1781-1855). També contactà amb notables personatges de la societat anglesa que tingueren un profund impacte en Bergnes, com Henry Peter Broughan (1778-1868), polític utilitarista, membre de la Society for the Diffusion of Useful Knowledge, i el notable químic William Allen (1793-1864), membre de la mateixa societat i quàquer.

El 1828 va començar l'activitat impressora publicant a l'editorial Torner una primera edició dels dos toms de la *Biblioteca de conocimientos humanos*, i els deu toms del *Diccionario geográfico universal*. El 1830 fundà la seva pròpia editorial que mantingué en activitat fins a 1843, i que gairebé el va portar a la ruïna. Aquest mateix any inicià la seva dilatada activitat docent com a professor de francès a la Junta de Comerç, que més endavant desenvoluparia amb notable èxit a la Universitat de Barcelona.

Entre 1833 i 1835 publicà el primer diari modern de Catalunya, el periòdic liberal *El Vapor*, considerat un dels punts d'arrencada de la Renaixença, en què Carles Aribau va publicar l'*Oda a la pàtria*. El 1836 va ser nomenat acadèmic de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

A partir 1842 començà a donar classes de grec a la restaurada Universitat de Barcelona, institució a la qual dedicaria bona part de la seva activitat fins al final de la vida. El 1847 guanyà la càtedra i el 1857 seria nomenat degà de la nova Facultat de Filosofia i Lletres. Entre 1868 i 1874, durant el Sexenni, seria rector de la Universitat, i deixaria el càrrec l'any 1875. El 1872 va ser nomenat senador. Morí el 1879 a Barcelona.

Dos trets cabdals per a comprendre les múltiples iniciatives que desenvolupà al llarg de la seva vida a Barcelona, foren, d'una banda, les seves conviccions liberals, radicals a la seva joventut i més moderades a la vellesa, i, d'altra banda, la seva vinculació al moviment protestant quàquer.

3. Els objectius de Bergnes quan va publicar l'obra

Al llarg de tota la seva vida mostrà una gran activitat lligada a la divulgació de la ciència. Bergnes compartia amb els sectors liberals europeus del segle XIX la visió segons la qual la difusió de la cultura científica s'havia de convertir en un instrument essencial per al canvi social (Knight, 1988: 21). Igualment, la seva identificació religiosa amb el moviment quàquer el feia molt sensible a les necessitats socials, i en particular a les necessitats d'instrucció dels sectors populars (Camós, 1998: 638).

Els objectius que perseguia amb la publicació de les *Obras completas de Buffon* queden clarament reflectits en el pròleg que el mateix Bergnes va escriure al primer volum, on afirma la seva voluntat d'estendre i fomentar els coneixements d'història natural al país, especialment entre la joventut:

[...] nos hemos propuesto cooperar en cuanto esté de nuestra parte a que se extiendan y fomenten los conocimientos naturales, dando para este fin un curso completo de historia natural, del que hasta ahora carece nuestra España, con cuyo auxilio pueda la juventud laboriosa entrar en el estudio de una ciencia tan amiga del hombre que nadie debe ignorar. (Bergnes a: Buffon, 1832, I: 82-83)

I a continuació justifica l'elecció de l'obra de Buffon, pel fet de ser la millor que es coneix, així com la necessitat de la seva actualització:

En su consecuencia, no podíamos dejar de echar mano de la historia natural del Conde de Buffon, como de la mejor que se conoce según el común sentir de los sabios; más, aunque hace cerca de cincuenta años que se publicaran en castellano una parte de sus obras, prescindiendo de la falta que nos hacía todo lo restante de ellas, han sido tanto los progresos que han hecho desde entonces las ciencias físicas, y los tratados añadidos para demostrar el instinto, ardiles y pujanza de los animales, la fisiología e historia de las plantas, y la naturaleza, orden y colocación de los fósiles, que se hace necesario un nuevo Buffon enriquecido en este caudal de conocimientos. (Bergnes a: Buffon, 1832, I: 83-84)

4. Característiques de l'obra publicada

En la línia que anuncia Bergnes a la introducció, no es tracta literalment de les obres completes de Buffon, en què només figurés el que va publicar el gran naturalista francès. En realitat, es tracta d'una mena d'actualització de la seva obra, d'un «nuevo Buffon enriquecido», en paraules de Bergnes. El canvi més dràstic va consistir a substituir completament els volums dedicats a la mineralogia de Buffon, escrits amb criteris anteriors a la revolució química de Lavoisier, per la tercera edició del *Traité de mineralogie* de Charles Felix Blondeau, publicada el 1827, tal com ens ho fa saber Bergnes a l'advertència del primer volum dedicat a aquesta matèria:

El tratado de mineralogía de Buffon se resiente, como es muy natural, del atraso con que yacía la ciencia cuando escribió el ilustre conde. Sería pues un verdadero anacronismo dar en el día a nuestros suscriptores una traducción de aquella parte de la historia de la naturaleza, tal como se hallaba setenta años atrás. Hemos creído de consiguiente más acertado publicar unos elementos de mineralogía modernos, y al nivel de las luces que en estos años se han difundido por los ramos del saber humano. Al efecto nos valemos de la tercera edición de la obra del acreditado mineralogista Blondeau... (Bergnes a: Buffon, 1835, i: 7)

En altres parts de l'obra s'afegeix algun volum als de Buffon, com a la part dedicada a la història dels animals. I els darrers sis volums són els suplementes de Georges Cuvier (1769-1832), en què es recullen les novetats produïdes en la ciència entre 1789 i 1827. A més, s'afegiren nombroses notes al llarg de tota l'obra. Així i tot, es mantingué l'esquema matriu de Buffon i bona part del que publicà originàriament.

L'edició de les obres de Buffon que havia de prendre com a referència Bergnes en la traducció havia d'incloure les actualitzacions a les quals ens acabem de referir, i per tant havia de ser posterior a 1827, quan acaben els suplementes de Cuvier. Per altra banda, havia de ser anterior a 1831, quan s'aprova la seva publicació, que no s'iniciaria fins l'any següent. Olives suggereix que podria tractar-se d'una edició que s'inicià l'any 1830 i continuà els anys següents, i que s'imprimí a París a la Impremta Decourtchant sota la responsabilitat de Le-compte (Olives, 1947: 143).

A més, coneixem que la impremta que fundà Bergnes incorporava els avenços més recents que s'havien produït a Alemanya (Elias de Molins, 1889, i: 274), que era la millor de Barcelona en aquells anys i que estava a l'alçada de les millors que es podien trobar a França (Torres Amat, 1836: 649). No és d'estranyar, per tant, que l'obra editada per Bergnes tingués una notable qualitat d'impressió, com totes les obres que sortiren de la seva editorial.

L'obra consta de cinquanta-nou volums de text, el darrer d'índexs. Al llarg d'aquests cinc anys els subscriptors reberen un total de cent deu lliuraments, cinquanta-nou de text impresos majoritàriament a l'editorial de Bergnes, i la resta estaven formats per tres-centes deu làmines en conjunt. Aquestes làmines, que són d'una extraordinària qualitat, van ser gravades a París per Ambroise Tardieu, i probablement il·luminades a Barcelona (Olives, 1947: 143). En alguns casos conserven els noms francesos al peu de pàgina, sobre els quals s'enganxà el nom en castellà en tires de paper, tal com es pot observar a la figura.

5. La traducció

Per a fer la seva pròpia traducció, Bergnes va utilitzar la que havia fet feia unes dècades José Clavijo y Fajardo (1726-1806), tal com ho manifesta en el pròleg de l'obra, tot advertir-nos de les possibles mancances:

Nada diremos, pues, acerca de nuestra traducción; pudiéndose inferir lo que nos habrá costado de lo que dice D. José Clavijo y Fajardo, traductor de la historia de los cuadrúpedos, en su prólogo que hemos juzgado conveniente insertar, tanto por encontrarse en él algunas advertencias necesarias, cuanto en fe de las nociones curiosas que entraña; si bien que habiendo hecho en el día infinitos progresos las ciencias positivas, no podrán menos el naturalista y el químico de observar en él algunos tropiezos indispensables en el tiempo en que escribía. (Bergnes a: Buffon, 1832, I: 88)

Utilitzà l'excel·lent traducció de Clavijo en els volums de la història de la Terra, de la història de l'home i de la història dels quadrúpedes. Però no ho va fer ni en el primer i el darrer volum, ni en el tres de mineralogia que, com ja hem dit, no són de Buffon, ni en els sis volums dels suplementes de Cuvier. Tampoc no la utilitzà en els dos volums d'èpoques de la natura que Clavijo no arribà a traduir per por a la reacció de diferents sectors polítics i religiosos tradicionalistes, en proposar una història de la Terra molt allunyada d'allò que apareix literalment escrit al gènesi (Josa: 1991: 38-39). Tampoc no ho féu en el tercer volum sobre els animals, que és un suplement d'actualització que inclou noves descobertes produïdes fins a la meitat dels anys vint del segle XIX, i al qual ens referirem més endavant. Així doncs, bona part de la traducció li devem de forma exclusiva a Bergnes.

Fins i tot, en els volums en què utilitzà la traducció de Clavijo, va revisar-la i modificar-la. Vegem, per exemple, les diferències que presenten les traduccions de Clavijo i Bergnes del text en què inicia Buffon el llarg i brillant capítol sobre el cavall. Clavijo el tradueix de la forma següent:

Nunca ha hecho el hombre conquista más noble que la de este fiero y fogoso animal. Partícipe a su par de las fatigas de la guerra no menos que de su gloria en combates: intrépido como su mismo dueño, ve el peligro y le arrostra: acostúmbrase al estruendo de las armas, y se complace en el, lo busca, y se anima con el mismo ardor... (Buffon, 1785, III: 113)

mentre que Bergnes el tradueix així:

Nunca ha hecho el hombre conquista más noble que la de este fiero y fogoso animal, que parte con el las fatigas de la guerra y la palma de los combates: que, tan intrépido como su dueño, ve el peligro y le arrostra: se acostumbra al estruendo de las armas, y se complace en el, le busca, y se anima con el mismo ardor que el jinete... (Buffon, 1832, I: 20)

A més, introduí nombroses notes que considerà necessàries per tal de millorar l'exposició, que assenyalà convenientment. Així ho explica al pròleg:

Ninguna nota se ha puesto a esta pieza de mera curiosidad bibliográfica; pero no dejaremos de añadir aquellas que nos parezcan convenientes en todo el decurso de la obra (teniendo sin embargo particular cuidado en no multiplicar superflamente) siempre que lo creamos necesario, ora para la mejor instrucción y claridad, ora para cualquier otro fin científico: en este caso estarán señalados por un asterisco para diferenciarlas de las del autor, que van demarcadas con guarismos, a fin de que solo a nosotros puedan atribuirse los errores o inutilidades que en ellas puedan encontrar. (Buffon, 1832, I: 88)

El notable aparell de notes que afegiren al text Bergnes i els seus col·laboradors posa en relleu un grau d'elaboració que va més enllà de la simple traducció i un considerable nivell de coneixements, pel que fa a la ciència en general i a la història natural en particular, dels responsables de l'edició. Podem agrupar les notes que afegien en quatre tipus: científiques de caràcter general, filològiques, de descripció anatòmica i de sistemàtica.

Pel que fa a les notes científiques de caràcter general, algunes són de reflexió sobre el mètode científic, com la llarga nota en què discuteix les idees de Buffon que descartaven la utilitat de les matemàtiques en molts àmbits de la ciència i que ocupa gairebé tres pàgines senceres (Buffon, 1832, II: 150-152), o la nota encara més llarga, en què també discuteix a l'autor la seva posició de refús radical als plantejaments de la sistemàtica de Linné, que s'estén al llarg de vuit pàgines (Buffon, 1832, II: 93-100). Altres notes expliquen termes científics, com *perihelio* (Buffon, 1832, III: 15), *paralelage* (Buffon, 1832, III: 29) o *cénit* (Buffon, 1832, III: 44), entre molts d'altres.

Les notes de caràcter filològic posen de manifest l'enorme competència de Bergnes en aquest camp. En aquest sentit, cal destacar que a l'inici de la descripció de molts animals inclou unes referències filològiques amb el nom de l'animal en diverses llengües, entre elles el llatí i el grec, i sovint el nom català. En relació amb aquesta darrera dada, es tracta d'una de les poques activitats de Bergnes vinculada a la llengua catalana, a la qual sols podem afegir la publicació a la seva impremta de *Lo nou testament* en català l'any 1836, i del pròleg que escrigué en català a les *Poesias catalanas de Frederich Soler*, el seu gendre, al final de la seva vida, l'any 1875.

Altres notes aporten precisions pel que fa a la descripció anatòmica d'alguns organismes. En la major part d'aquestes precisions, l'autor de la nota fa referència a l'observació directa de l'animal, que pogué fer en una visita a Barcelona d'una col·lecció d'animals exòtics que estigué a la ciutat durant l'any 1825 (Buffon, 1832, V: 140-142, 155-156, 163 etc.).

El darrer grup de notes són les de caràcter sistemàtic, en què s'esmena el nom científic o la posició sistemàtica que havia donat Buffon a alguns animals. En molts casos, tant aquestes notes sistemàtiques com les anatòmiques, estan signades amb les sigles A. R., que molt probablement corresponen a Antoni Rave, de qui parlarem a l'apartat següent.

6. Els col·laboradors de Bergnes

Bergnes ens indica al pròleg que l'obra era «revisada por nuestro amigo D. Juan María Pou y Camps, catedrático de química y farmacia en el Real Colegio de Pamplona» (Buffon, 1832, 1: 9). El metge i farmacèutic Pou i Camps (1801-1865) en aquells anys impartia docència a Pamplona, i uns anys més tard seria catedràtic de la Facultat de Medicina de Madrid. Sembla que Pou i Camps podria haver tingut el paper de corrector científic.

Tot i no figurar en el pròleg, un altre dels col·laboradors va ser el metge i conegut higienista Pere Felip Monlau (1808-1871), que treballà amb Bergnes en moltes ocasions durant els anys que durà l'edició de l'obra. Va ser director del diari *El Vapor*, quan s'imprimia a l'establiment de Bergnes en els anys 1835 i 1836. Traduí l'obra de Pierre-Jean-Georges Cabanis (1757-1808) *Del grado de certeza en Medicina*, apareguda el 1832, i fou l'autor del *Diario general de las ciencias medicas*, aparegut l'any següent, i de la *Memoria sobre la necesidad de establecer prados artificiales en España*, apareguda el 1834, que també es publicaren a l'editorial de Bergnes. Anys més tard escriuria el famós article sobre el daguerreotip que Bergnes publicaria a la seva revista *El Museo de Familias* (Monlau, 1839: 465-471). A finals de 1833, Monlau, que compartia bona part dels anhels liberals amb Bergnes, va ser nomenat censor de l'obra (Palomeque, 1974: 517), per tant un censor prou favorable a l'editor, del qual no calia esperar problemes.

El tercer col·laborador, que tampoc figura al pròleg, va ser qui signava nombroses notes amb les inicials A. R., a les quals ja ens hem referit. Aquestes inicials correspondrien, molt probablement, al nebot de l'editor, Antoni Rave i Bergnes (?-1883). Era fill d'una germana deu anys més gran que Bergnes, i per tant podria ser solament una mica més jove que ell, tot i que no ho sabem amb exactitud, ja que no coneixem la seva data de naixement. La seva qualificació científica havia de ser notable, ja que uns anys més tard seria catedràtic de Física de la Facultat de Ciències i membre de la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona. Trenta anys més tard, va ser un dels membres de la «sociedad literaria» responsable de la redacció de la prestigiosa revista *La Abeja*, que Bergnes dirigiria als anys seixanta del segle XIX. L'estima que tenia pel seu oncle es mostrà clarament a la biografia pòstuma que li dedicà, que es publicà a la revista *El Mundo Ilustrado* (Rave, 1880: 662-664) i que encara constitueix una molt bona font d'informació històrica sobre Bergnes.

7. Conseqüències de la publicació

Dins del seu projecte cultural de difusió científica va aconseguir, a través de l'edició de les *Obras completas de Buffon*, la consolidació d'una potent xarxa de distribució cultural. L'organització d'una infraestructura per al lliurament de les cent deu trameses a 1.500 subscriptors, li va permetre consolidar una xarxa que després utilitzaria per a altres distribucions, com el periòdic *El Vapor*, que se subscribia a les llibreries on es venia el llibre de Buffon (Olives, 1947: 156). I aprofitant la mateixa xarxa, en una de les sales de la redacció del

periòdic organitzà un gabinet de lectura (Olives, 1947: 115). Aquesta infraestructura cultural li permetria assegurar la difusió d'altres obres que publicava i, en especial, de la revista il·lustrada *El Museo de Familias*, que publicaria pocs anys més tard.

La traducció de l'obra també li va permetre entrar en contacte amb els nous plantejaments en relació amb el coneixement de la natura, que s'estaven difonent especialment a França. Aquests nous plantejaments consistien, fonamentalment, en la introducció de nous mètodes en l'estudi de la natura, a donar una nova dimensió en la història de la Terra allunyada de la interpretació literal del gènesi i en una visió no fixista de les espècies que ja admetia canvis en els organismes al llarg del temps.

La nova visió de la natura que anava desenvolupant-se a través d'aquests nous plantejaments, l'aniria difonent al llarg de la seva vida a través d'altres obres. Pel que fa als llibres, hem de destacar *La historia natural del genero humano* de Julien Joseph Virey (1775-1846), traduïda i publicada per Bergnes l'any 1835 i que tingué tres reedicions els anys 1840, 1842 i 1849, i la *Historia de las islas del Océano* de Bory de Saint-Vincent (1778-1846), que s'imprimí l'any 1842 a la Imprenta del Liberal Barcelonés.

També la difondria a través d'articles que van aparèixer a les revistes il·lustrades que dirigí: el *Museo de Familias*, entre 1838 i 1841, i sobretot *La Abeja*, ja en els anys seixanta del segle. La insistència a difondre aquestes idees fins i tot més de trenta anys més tard de la seva aparició a les *Obras completas de Buffon* ens donen una idea de la importància que els devia donar Bergnes.

En relació amb aquesta nova visió de la natura que admetia que les espècies no eren fixes, cal dir que Bergnes, a partir de la traducció de les obres de Buffon, va poder entrar en contacte amb nous plantejaments evolucionistes que difondria a través de diverses publicacions fins a la fi dels seus dies (Camós, 1997: 67-84).

Aquest contacte explica l'origen d'uns articles que publicà a *La Abeja* els anys 1864 i 1865, sota el títol de «Funciones de generación y reproducción de los seres vivos». Aquests notables articles provenen íntegrament del tercer volum, «Historia de los animales», de les *Obras completas de Buffon*. Es tracta d'un dels volums amb aportacions posteriors a l'obra d'aquest naturalista francès, en què es tracten noves contribucions a l'estudi de les diferències entre els animals i els vegetals, i sobre diversos aspectes relacionats amb la reproducció dels animals en general i de l'home en particular. En aquest volum es descriu clarament el model evolutiu de Jean Baptiste Lamarck (1744-1829).

En els fragments que reproduïxo a continuació és on es fa una breu i bastant precisa explicació de les teories evolucionistes de Lamarck. Aquests fragments es troben tant en un volum de les *Obras completas de Buffon* aparegut el 1835, com a la sèrie d'articles sobre la generació i reproducció dels éssers vius que apareixerien l'any 1864, prop de trenta anys més tard, a la revista *La Abeja*.

En los últimos tiempos, Lamarck ha tratado de resolver la cuestión y he aquí sus ideas sobre el particular. Los primeros seres organizados fueron formados en todas sus partes por una generación espontánea [...] Bien pronto se complicó, pues es propio del movimiento vital tender siempre a componer más y más la organización, a crear órganos particulares, a dividir y multiplicar los diversos centros de actividad; y en seguida conservando constantemente la reproducción todo lo que se había adquirido, se forman sucesivamente especies numerosas y diversas.²

Finalmente en el día, Lamarck profesa que los vegetales i los animales cambian de continuo por las influencias de los climas y de los alimentos, por los efectos de la domesticidad, y por el cruzamiento de las razas. Si las especies actuales nos parecen constantes, depende, dice él, de que los climas y demás circunstancias que modifican aquellas especies no obran en ellas hasta después de un enorme espacio de tiempo; y que de consiguiente se necesitan muchas vidas humanas para presenciar aquellas modificaciones y poderlas dar por bien averiguadas.³

L'edició de les obres de Buffon també pogué tenir relació amb la publicació, a la mateixa revista *La Abeja*, de la traducció dels dos primers volums de la *Histoire naturelle des vegetaux* escrits per Lamarck, en els quals també inclou una formulació de la seva teoria evolucionista aplicada al món vegetal (Camós, 1997: 75). Aquesta obra, que és la primera de Lamarck traduïda al castellà, estava inclosa en el *Curs complete d'histoire naturelle*, una obra enciclopèdica publicada a partir de 1803 en vuitanta volums. La major part d'aquesta obra enciclopèdica era de Buffon, la dedicada a la Terra, a l'home, als quadrúpedes i als ocells, i Bergnes la podia conèixer en entrar en contacte amb l'obra d'aquest gran naturalista francès per tal d'editar-ne les seves obres completes. Però els quinze volums corresponents als vegetals els havien escrit Lamarck, els dos primers, i Charles Mirbel (1776-1854), els tretze restants. Són aquests dos primers volums de Lamarck els que publicaria gairebé de forma íntegra a *La Abeja*.

8. Conclusions

Així doncs, les *Obras completas de Buffon* traduïdes i editades per Bergnes de las Casas constitueixen la primera traducció del comte naturalista francès apareguda en castellà a terres catalanes, que va permetre als habitants de l'Estat espanyol, i fins i tot d'altres terres on es parla el castellà, disposar de bona part de les obres de Buffon en l'idioma habitual de comunicació. Cal recordar, però, que una part de les obres de Buffon ja havien estat traduïdes i publicades per Clavijo.

2. Buffon (1835), *Obras completas de Buffon*, vol. III: *Historia de los animales*, p. 145-147. Idèntic a «Funciones de generación y reproducción de los seres vivos» (1864), *La Abeja*, p. 341.

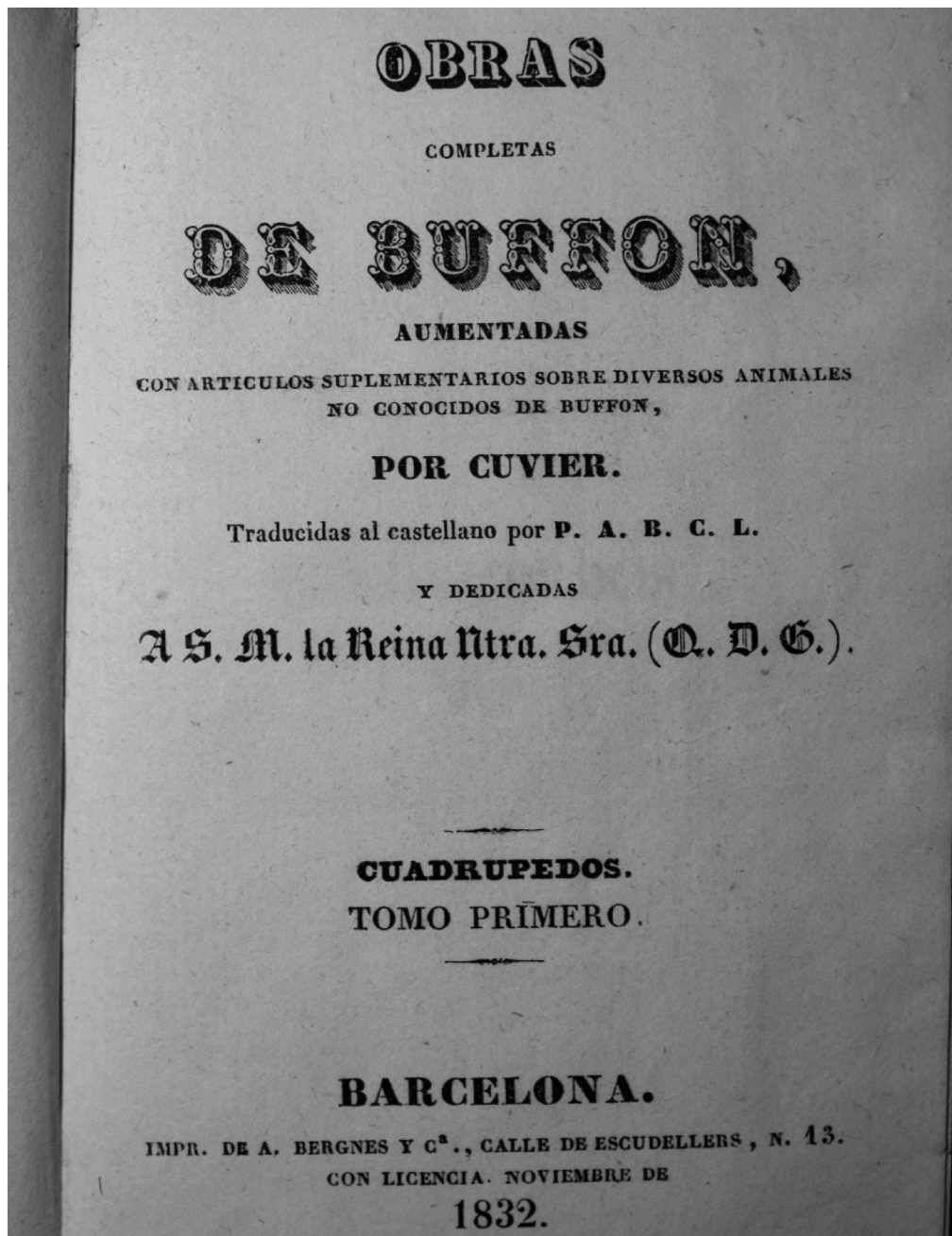
3. Buffon (1835), *Obras completas de Buffon*, vol. III: *Historia de los animales*, p. 145-147. Idèntic a «Funciones de generación y reproducción de los seres vivos» (1864), *La Abeja*, p. 400.

Però, com hem comentat, l'obra va molt més enllà del que havia escrit Buffon feia més de mig segle, ja que també incloïa moltes de les noves idees sobre la natura que s'anaven desenvolupant especialment a França. D'aquesta manera, també es posava a disposició dels lectors en castellà les novetats en l'estudi científic de la natura, desenvolupades fins a finals dels anys vint del segle XIX.

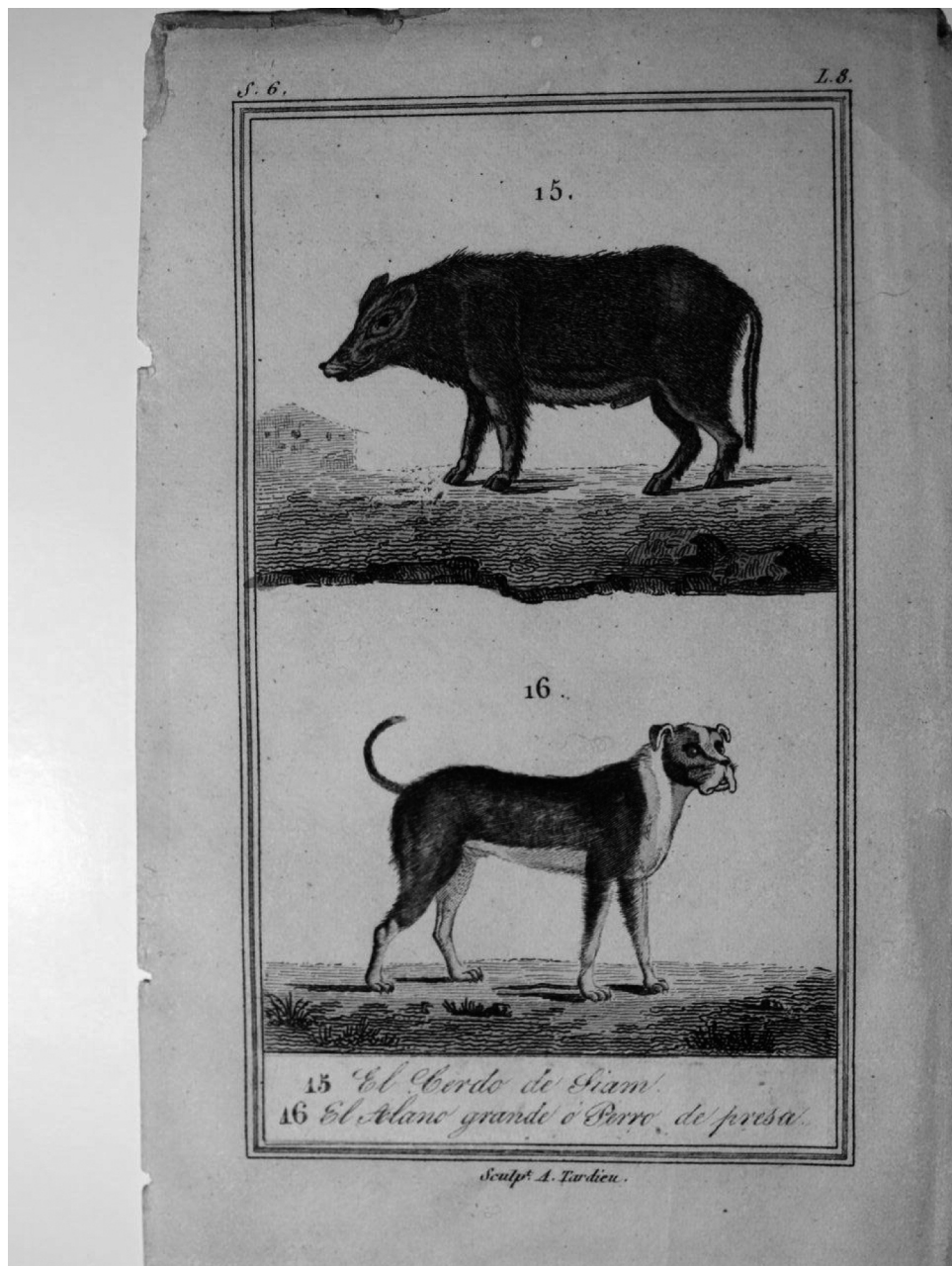
D'entre aquestes novetats científiques que apareixen a l'obra destaca, de forma especial, la primera exposició, que hem localitzat fins ara, de la teoria evolucionista de Lamarck en castellà. Alguns catalans i espanyols podien conèixer les idees de Lamarck per haver assistit als seus cursos de zoologia a París o per haver llegit les seves obres (Camós, 2007: xxv-xxxix), però no tenim constància que expliquessin per escrit les idees de Lamarck que havien de conèixer. Hauríem d'esperar encara uns anys, fins al 1841, perquè tornés a aparèixer una altra explicació del model evolutiu de Lamarck una mica més àmplia, a l'obra *Dios y sus obras. Diccionario pintoresco de historia natural y de agricultura* d'Agustí Yañez (Sucarrats, 2006: 145-149).

Bibliografia

- BERGNES, A. (1832), «Prólogo». A: BUFFON, G. L. L. comte de, *Obras completas de Buffon*, vol. I, Barcelona, Impr. Bergnes, 9-93.
- (1835), «Advertancia». A: BUFFON, G. L. L. comte de, *Obras completas de Buffon*, vol. I, Barcelona, Impr. Bergnes, 7.
- BUFFON (1785-1805), *Historia natural general y particular...*, traducció de José Clavijo y Fajardo, Madrid, Joaquín Ibarra Impresor.
- (1832-1836), *Obras completas de Buffon*, Barcelona, Impr. Bergnes, 59 v. [Hi ha una segona edició dels anys 1841-1842]
- CAMÓS, A. (1997), «La difusión de la teoría evolucionista de Lamarck en *La Abeja* (1862-1870) de Barcelona», *Asclepio*, **49**, 67-84.
- (1998), «Antoni Bergnes de las Casas (1801-1879) difusor de la cultura científica y del transformismo lamarckista», *Llull*, **21**, 633-651.
- (2007), «Introducció». A: LAMARCK, J. B., *Filosofía zoológica*, Barcelona, IEC, Pòrtic, Eumo. (Clàssics de la Ciència; 8), IX-LVII.
- ELIAS DE MOLINS, A. (1889), *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, Barcelona, Imp. Fidel Giró.
- «Funciones de generación y reproducción de los seres vivos», *La Abeja*, **3**, (1864-1865), 125-126, 213-217, 291-295, 337-342, 442-446; *La Abeja*, **4**, 47-49, 123-125, 187-189.
- JOSA, J. (1991), «La historia natural de Buffon publicada por Ibarra», *Esopo*, **4**, 27-42.
- KNIGHT, D. (1988), *La era de la Ciencia*, Madrid, Pirámide.
- LAMARCK, J. B. (1862-1864), «Historia natural de los vegetales», *La Abeja*, **1**, 293-301, 333-341, 378-383, 413-417, 452-457; *La Abeja*, **2**, 16-17, 39-42, 78-81, 123-126, 201-205, 278-282, 361-366, 408-411, 444-446; *La Abeja*, **3**, 9-12.
- LLOVET, J. (2007), «La Llum que ens ve del Nord...», *El País* (21 abril 2007).
- MONLAU, P. F. (1839), «Noticia sobre el Daguerro-tipo», *El Museo de Familias*, vol. II, 465-471.
- OLIVES, S. (1947), *Bergnes de las Casas helenista y editor*, Barcelona, CSIC.
- PALOMEQUE TORRES, A. (1974), *Los estudios universitarios en Cataluña bajo la reacción absolutista y el triunfo liberal hasta la reforma Pidal (1824-1845)*, Barcelona, Universitat de Barcelona.
- RAVE, A. (1880), «Antonio Bergnes de las Casas», *El Mundo Ilustrado*, **3**, 662-666.
- SUCARRATS, R. (2006), «L'ensenyament de la història natural a la Barcelona de la primera meitat del segle XIX. Els llibres de text i la docència d'Agustí Yañez i Girona», UAB. [Tesi doctoral inèdita dirigida per Josep Pardo i Tomás. Es pot trobar a la xarxa: <<http://www.thesisenxarxa.net/TDX-1109106-133436/>>]
- TORRES AMAT (1836), *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*, Barcelona, Imprenta de J. Verdaguer.

Portada del primer volum sobre els quadrúpedes de les *Obras completas de Buffon*, publicades i traduïdes per Antoni Bergnes de las Casas l'any 1832.

Gravat d'A. Tardieu, imprès a París, inclòs a les *Obras completas de Buffon* publicades per Antoni Bergnes de las Casas. El color lleugerament diferent dels noms dels animals és degut al fet que es van enganxar petites tires de paper amb el nom en castellà damunt dels noms en francès que apareixien en el gravat.